

ČOVJEKOVE TEMELJNE TEŽNJE I EVANĐELJE

Vjekoslav Bajsić

Da ne bude nesporazuma, htio bih odmah naglasiti da tema nema apologetskih namjera, tj. ne kani se *dokazivati* kako evanđeoski zahtjevi odgovaraju temeljnim ljudskim težnjama i kako bi *stoga bilo nužno da svaki čovjek prihvati* katoličku vjeru. Ništa se u tom smislu ovdje ne želi ni tvrditi ni nijekati.

Ako se u naslovu spominju čovjekove temeljne težnje, to je zato da bi se već od početka svratila pozornost na to kako čovjek (ni kao katohetska materia circa quam) nije „tabula rasa”, neispisan list ili pak prazna vreća koja se po volji može napuniti bilo kojim sadržajem samo ako se netko potruđi da dođe prvi ili pak umnoži svoje napore, nego da je biće sa svojom posebnom unutarnjom dinamikom o kojoj valja voditi računa.

Da ne bude nesporazuma, moram nadodati i to da se ta dinamika ne smije shvatiti tako kao da se čovjek rađa već gotov, s gotovim programom svojega ponašanja, kao gusjenica. Naprotiv, nijedno biće nije pri svojem rođenju toliko otvoreno i toliko prilagodljivo, nijedno ne uči toliko za svega svog života kao čovjek, ali se sve te mogućnosti temelje na nekim „programiranim” procesima dozrijevanja koji iznutra, sami od sebe, zahtijevaju neke vanjske „vježbe”, neke „informacije” (informare = oblikovati), da bi se te zacrtane sposobnosti pravilno i obil-

no razvile. Zato govorimo o skladnostima, o nadarenosti i talentima.

To ostvarivanje prirodnih težnji očituje se subjektivno u interesu, u zadovoljstvu i osjećaju sreće s kojim se te „vježbe” obavljaju. Dosta je prisjetiti se djetinje strasti za kretanjem koje im je potrebno da bi se tjelesno razvili, njihove radosti kad mogu s odraslima poći u neku pustolovinu, jer će tako s odraslima i od odraslih naučiti kako se ponašati u nekoj novoj životnoj situaciji. Dakako da se može „odgojiti” i posve mirno dijete usprkos njegovim težnjama za gibanjem i pokretom, ali će to biti samo „prilagođeno” i nesretno dijete, isto kao što se može „odgojiti” asocijalno ljudsko biće koje će, zatim, biti prokletstvo za se i za svoju okolinu.

Postoji dakle usprkos svojoj otvorenosti i neodređenosti prema konkretnim oblicima ponašanja u svakom čovjeku neko temeljno usmjerenje, težnja prema životu, kako god ga za sada zamišljali, nešto odakle proizlaze najdublji motivi našeg djelovanja i odabiranja, nešto na osnovi čega osjećamo što je u našem životu, od svega s čime se susrećemo, vrijedno ili nevrijedno. Svatko od nas posjeduje neku ljestvicu vrednota po kojoj zna što mu je važnije, a što manje važno. Često smo u prilici da prihvaćamo i ono što je neugodno i mučno, ali uvijek u vidu nekog većeg dobra; čovjek može podnijeti i velike

žrtve, čak i žrtvu svojega života, ako zna i osjeća čemu. Neizdrživa je međutim egzistencija ako se taj „čemu“ dovodi u pitanje.

Kateheza želi pružiti čovjeku ne samo neke informacije nego ga želi motivirati da promijeni, da ispravno oblikuje svoj život. Zato neminovno mora voditi računa o toj dubinskoj čovjekovoj dinamici jer mimo nje nije moguće postići neko cjelovito opredjeljenje ili zalaganje čovjeka. Možemo ga na razne načine prisiliti ili navesti na neko nama poželjno ponašanje, ali se tako ne može u čovjeku ostvariti ništa, ni istinsko, ni trajno, ni cjelovito. S druge strane, ta dinamika sačinjava jezgru, „srce“ čovjeka, pa ako čovjeku pripisujemo neko dostojanstvo koje valja poštivati, onda naše poštivanje mora obuhvatiti i tu jezgru. To je naime ono što je na svoj način prvo u čovjeku – prije bilo kakvog znanja o sebi, o svijetu ili o bilo kakvoj stvarnosti. Slikovito rečeno: uzalud je očekivati da ćemo motivirati mačku nudeći joj sijeno za jelo, dok je, s druge strane, očit znak našeg nepoštivanja mačjeg bića ako mislimo da bi se mačka *moralna* oduševljavati vegetarijanskom hranom koju joj pružamo.

Danas ima znatan broj ljudi koji su indiferentni prema vjerskoj poruci, nekima je dapače mrsko sve što se s te strane iznosi. Ima također mnogo vjernika koji su samo djelomično vjernici. Ako se pitamo o razlozima, onda mislim da možemo bez oklijevanja reći da je to tako zato što ljudi nisu dovoljno motivirani, a jedan dio manjka motivacije potječe sigurno odatle što se prilikom katehiziranja ne vodi dovoljno računa o čovjekovoj životnoj dinamici. Ako zanemarimo taj temeljni dio njegova bića, onda se nikako ne može reći da smo bilo što u njemu zahvatili cjelovito. Katehizand nije čovjek – to smo već napomenuli – koji od katehete očekuje samo informaciju o religioznoj stvarnosti, nego je biće koje *želi vidjeti može li svoje osnovne težnje* – koliko god mu bile nejasne – *ostvariti unutar onoga što mu se u katehezi pruža kao religiozna zbilja*. A to želi provjeriti *cjelovito, tj. svim svojim bićem*: ne samo pojmovno i nekom filozofskom logikom nego i osjećajno, i svojom fantazijom, pogotovo svojom ljudskom komunikacijom, druženjem s ljudima koji prihvataju ili mu nude tu religioznu zbilju. Ako tu

stvari ne sjednu na svoje pravo mjesto, neće biti nikakvih trajnih plodova kateheze.

Tu bi se jamačno sada moglo očekivati da iznesem koje su to temeljne ljudske težnje i, s druge strane, da definiram što sve ulazi bitno u cjelovitost ljudskoga bića da bi se odatle dedukcijom moglo zaključiti što bi se, na osnovi toga, trebalo staviti pred one kojima katehiziramo.

No držim da je takav prilaz stvarima pogrešan. Nema sumnje da se može razraditi neka klasifikacija ljudskih temeljnih težnji koja može biti i od neke koristi. No spoznaja da su npr. temeljne ljudske težnje jesti, piti i spavati još uvijek nije nikakav motiv da se nešto učini. Slika svježe ispečene, mirisne pogače gladnomu je čovjeku, naprotiv, vrlo snažan motiv. Nije dakle riječ o tom da čovjeku iznesemo ono što filozofi ili psiholozi, inače vrlo mudro, smatraju da su temeljne općeljudske težnje te ga na osnovi tih spoznaja nukamo da dosljedno u tom smislu nešto poduzme, nego bi bilo potrebno da mu pomognemo, oslobađajući ga od zapreka, da u sebi posvijesti *svoje* najdublje motive te mu odatle možda omogućimo... ali o tom kasnije.

Isto tako nema mnogo smisla graditi teoriju cjelovitosti ljudske osobe i iznositi je pred katehizande kao ideal koji bi *trebalo* prisvojiti i potruditi se oko njega – očito je da se na takav način pretpostavlja da je čovjek prazna vreća u koju tek mi stavljamo neke smjernice – nego je i tu potrebno da se pođe od pojedinačne stvarne necjelovitosti i nedozrelosti i da sse u prvom redu nastoje ukloniti zapreke koje, ne uvijek iste, sprečavaju pojedinca da dođe do svoje punine.

Da ne bude ni tu nesporazuma, osjećam da je možda potrebno ukloniti neke sumnje koje bi se mogle javiti kad je riječ o tim temeljnim ljudskim težnjama. Znamo vrlo dobro da naše težnje, neke od njih i vrlo duboke, nisu uvijek ni dobre ni pravedne. Kako se onda čovjekove temeljne težnje mogu postaviti kao nešto subjektivno apsolutno?

Istina je da smo udareni istočnim grijehom i da u predmetu i načinu naših težnji možemo objektivno otići u krivo. Ne možemo međutim, barem prema katoličkoj doktrini, reći da smo *posvema* iskvareni tako da bi nas i Bog zanije-

kao u našim najdubljim težnjama. Ako nas je stvorio za se, onda usprkos svemu još uvijek ima nešto u nama što teži u pravom smjeru koliko god u konkretnim potezima može biti manjkavo i neispravno. Bog spasitelj zahvaća upravo u to manjkavo i neispravno da bi po njegovoj milosti u nama ispravno izraslo ono što je već od početka u temelju našega bića. Zato u istinskom doživljaju mira i punine, nepomućene radosti i otvorenosti posjedujemo sigurno jedan od kriterija jesmo li ispravno shvatili i primijenili evanđeosku poruku. Nietzsche ima pravo kad prigovara kršćanima svojega doba da bi morali izgledati više „otkupljeni”. Kiseli i rastuženi kršćanin koji mnogo govori o križu iz sažaljenja nad samim sobom sigurno nije doživio Evanđelje kao put do zrelosti, cjelovitosti i punine.

Da bismo međutim mogli jasno formulirati naš problem, potrebno je malo podrobnije promatrati čovjekovu životnu dinamiku i okvire unutar kojih se odvija. Većinom malo razmišljamo o tim stvarima jer smo uglavnom usredotočeni na manje ili više sitne probleme svagdašnjeg života tako da se rijetko pitamo mora li sve to teći tako kao što teče. Djelujemo prema nekim našim uhodanim, rijetko dovoljno obrazloženim, ali većinom manje ili više uspješnim shemama ponašanja, mireći se s rezultatima, tako da neke vrlo važne stvari često ostaju zadugo neriješene.

Moram upozoriti da će ovaj pogled na čovjekovu životnu dinamiku i na njegovo ostvarivanje ovdje, na svijetu, biti nužno shematski i nepotpun jer se možemo zadržati samo oko onoga što bi bilo glavno. Ako nekoga zanima više, moći će to naći u odgovarajućim priručnicima psihologije i sociologije.

Govoreći na taj shematski način, mislim da se može reći da se čovjekovo boravljenje na zemlji može shvatiti kao ispreplitanje i međusobno uvjetovanje dviju dinamika, jedne „nutarnje, o kojoj je već bilo riječi, i jedne vanjske, tj. dinamike onoga što nazivamo stvarnošću, zbiljom, realnim svijetom. I vanjska stvarnost je naime dinamična i ona posjeduje svoje tendencije, svoje usmjerenje i svoje djelovanje. Ta vanjska stvarnost u isti je mah i polje i okvir mogućnosti ostvarenja naših težnji, ali i stanovi-

ta granica i ograda preko koje se ne može prijeći. U današnjem svijetu čovjek može ostvariti svoju težnju za letenjem, ali ne tako da leprša s grane na granu mašući rukama.

Tu vanjsku stvarnost možemo svrsishodno podijeliti na ono što nazivamo prirodom i na ono što nazivamo ljudskim društvom. Ni u prirodi ni u društvu nije sve moguće, nego se valja pridržavati nekih zakona i pravila, ispunjavati neke uvjete da se ostvari barem nešto od onoga čemu se nadamo i što priželjkujemo. Sjetimo se samo koliko je napora bilo potrebno tijekom ljudske povijesti da se „nadmudri” priroda pa da čovjek može ostvariti štošta što ranije nije smio ni sanjati. Još više smo kao društvena bića ovisni i uvjetovani drugim ljudima oko nas u vrlo zamršenoj igri međusobnih odnosa, kao pojedinci ili pripadnici neke grupe, u mnoštvu emotivnih transakcija, moralnih i materijalnih povezanosti i ovisnosti.

Taj nam je vanjski svijet prisutan na dva načina koja valja dobro razlikovati: jedan neposredni, tj. preko našeg vlastitog iskustva i doživljavanja i drugi posredni, tj. preko informacija koje dobivamo od drugih. Informacije stečene od drugih čine većinu našega znanja o svijetu. Tu je uključeno sve ono što nam se o stvarnosti, o svijetu priča, počevši od obitelji u kojoj smo odrasli, u školama, u knjigama i raznim drugim sredstvima informiranja. Jedan dio toga možemo možda i sami još iskustveno provjeriti, dok će nam većina ipak važiti kao stvarnost samo zato što vjerujemo drugima.

Ti posredni elementi ne predstavljaju samo nadopunu našeg vlastitog iskustva, i to ne samo važnu nego i nužnu nadopunu, jer čovjek ne bi bio u stanju preživjeti kad bi se oslanjao samo na svoje osobno iskustvo, nego služe i za komunikaciju s drugim ljudima. Čovjek će se vrlo loše uklopiti u neko društvo ako ne pozna je ili ne prihvaća neke temeljne uvjete ponašanja toga društva i njihove idejne pretpostavke, tj. ono što obično nazivamo kulturom. Tako za normalan razvitak čovjeka unutar nekog društva često neće biti od tolike važnosti što stvari možda doista jesu, nego, naprotiv, daleko više što društvo u kojemu živi smatra takvim. Vrlo je malo za ljude bilo važno okreće li se npr. Zemlja oko Sunca ili pak Sunce oko Zemlje,

ali je bilo vrlo važno što je većina o tom mislila.

Još bi nam jedna distinkcija bila važna. Naime jedan dio informacija koje smo primili od drugih imat će svoje korijene opet u nekom iskustvu, dok će drugi dio tih informacija pripadati onome što nazivamo nazorom na svijet, „Weltanschauung”. To je posebna vrsta sadržaja koji se ne mogu provjeriti iskustvom, nego obuhvaćaju neke apsolutne, definitivne okvire mišljenja o stvarnosti. Ti su okviri koordinate prema kojima vrednujemo naša iskustva i informacije i nastojimo usmjeriti naše djelovanje, te su zato nužno potrebni i pojedincu i društvu.

Već se iz ovoga što je tako sumarno rečeno, mislim, dostatno naslućuje da unutarnja i vanjska dinamika stoje u neprestanoj, većoj ili manjoj napetosti, tj. naša stvarnost na ovom svijetu nije takva da bi bez daljnega ispunjavala naše težnje. Štoviše, život nas svojim brojnim razočaranjima neprestano uči da moramo biti vrlo oprezni u našim očekivanjima. Čini se kao da je istina o stvarnosti daleko ružnija nego što smo se pribojavali, tako da se kadikad čuje poslovica: „Previše je lijepo da bi bilo istinito.”

Psiholozi kažu da upravo naš psihološki „ja” igra ulogu posrednika između unutarnje (podsvijest) i vanjske dinamike (nadsvijest i materijalna stvarnost). Budući da nerijetko naše težnje (koje proizlaze iz naše dubine i nije naš „ja” koji ih stvara) ne mogu u vanjskoj dinamici biti ostvarene uza sve nastojanje našega „ja”, dolazi do mučnih sukoba koji ugrožavaju cjelinu i mir naše svijesti. Tu će se naš „ja” morati opredijeliti prema nekoj ljestvici vrednota, ako bude mogao. Čovjek koji je ujutro prespavao zvono budilice morat će odlučiti hoće li popiti svoju kavu i dovesti u pitanje svoj pravovremeni odlazak na kolodvor ili će pak žrtvovati kavu za sigurnost svojega odlaska.

Ima međutim slučajeva kad su tolike vrijednosti, težnje u pitanju da naš „ja” nije u stanju stvoriti pravu odluku jer bi žrtva, frustracija, bila prevelika i ne bismo je podnijeli. Tu se „automatski” uključuju tzv. obrambeni mehanizmi, tj. razni nesvjesni načini iskrivljavanja situacije u takvom obliku da nam bude podnošljiva. Netko npr. ne može podnijeti što je dobio lošu ocjenu na ispitu jer je vrlo uvjeren u svoju nadarenost. Možda će se riješiti frustracije tako

što će sebe uvjeravati da bolju ocjenu u tako nevažnoj stvari nije ni htio jer ne želi biti štreber, ili će pak tvrditi da je takvu ocjenu dobio samo zato jer je antipatičan profesoru. U prvom slučaju iskrivljuje svoju težnju, u drugom objektivnu stvarnost. I jedna i druga reakcija nezrelo je ponašanje jer ne vodi računa o cijeloj vlastitoj i vanjskoj zbilji. Obrambeni mehanizmi mogu imati privremenu pozitivnu funkciju zaštite od nepodnošljivih frustracija, ali na dugi rok sprečavaju rješenje problema jer je problem krivo postavljen. Lisica iz basne koja ne može doseći grožđe prividno rješava svoj problem povrijeđena ponosa time što sebe uvjerava da je grožđe još nezrelo. No na takav se način ne rješava pitanje gladi. Trebalo bi ipak naći načina da se grožđe dosegne. Ako se vjeruje da je kišelo, neće se ni pokušati.

Ne možemo ovdje ulaziti u sve zamršene pojedivosti tih procesa. Dosta je za sada da shvatimo: kako život neće biti ni prihvatljiv ni podnošljiv ako nema nade da nam se neke bitne težnje ispune; da naše ostvarivanje ne ide glatko, dapače često na razne načine dolazi u pitanje; da često automatski pribjegavamo necjelovitim, lažnim „rješenjima”.

Ako te spoznaje primijenimo na našu životnu pustolovinu, onda stvari vrlo često izgledaju ovako:

TEMeljno bi pitanje života bez sumnje bilo slijedeće: *ima li za nas takve kakvi smo, na stanovit način zacrtani već od našeg dolaska na svijet, dobroga mjesta u svemu ovomu što nazivamo stvarnošću?* Podsjećam da u tu stvarnost ne pripada samo naš iskustveni svijet nego i sve ono što nam drugi iznose kao stvarnost. Bilo bi za očajavanje kad ne bi bilo takvoga mjesta. To bi značilo reći žednomu da voda nije nikad postojala i da je nemoguća.

Možda zato što je to pitanje toliko važno i frustracija je na toj razini nepodnošljiva, a možda i zbog uhodanog načina našega života, čini se da nam neki automatizam i tu priječi da svjesno pogledamo tom pitanju u oči. Osjećamo da je bolje ne pitati što bismo zapravo htjeli u životu, od svega srca htjeli, nego samim pitanjem izazvati spoznaju da to možda nije ostvarivo. Zato se redovito, većinom nesvjesno, polazi obrnutim putem. Tražimo „objektivnu is-

tinu” stoički ignorirajući naše „subjektivne” težnje, uz nadu da ćemo se već nekako prilagoditi kad nam se istina bude očitovala. U stvari pak nikad ne tražimo jednostavno istinu, nego je li istinito nešto što bismo oduvijek htjeli da je istinito, tj. stvarno.

Nalazimo se dakle u lažnoj situaciji kao lisića u svojem „kiselom” grožđu. U objektivnu istinu naime pripada u prvom redu i naša vlastita stvarnost u svom dinamizmu. Naše temeljne težnje (ili težnja, kako god htjeli tu riječima i slikama teško odredivu stvarnost nazvati) jesu prvo i jedino što od početka imamo, već sam to u početku naglasio. Ako tu stranu stvari zataškamo, potisnemo, ignoriramo i puštamo u svijest samo „objektivne” sadržaje, onda ta težnja neće nipošto nestati, nego ostati nesvjesna, i kao nesvjesna očitovati se u primitivnom, nedozrelom obliku, neintegrirana u našu svijest i našu osobu.

S druge strane, na taj način iskrivljujemo naš životni problem koji se ne sastoji u tome kako se napokon *prilagoditi* nekoj nezanimljivoj ili mrskoj i sivoj stvarnosti, nego kako potpuno ostvariti onu klicu života u nama.

Možda to sve za sada zvuči dosta apstraktno i možda je to tako zato što o tome nismo imali prilike razmišljati, jer su nam stvari češće bliže nego mi sami. No ta su pitanja od temeljne važnosti baš za jedan „cjelovit” religiozni život.

Vjersku informaciju primamo također s područja „vanjske” dinamike, tj. roditelji, vjeroučitelji i propovjednici, vjerski tisak i druga sredstva informacije govore nam o Bogu, o Kristu, o kraljevstvu Božjemu, dakle o nečemu što postoji, čini se, prije i mimo svake naše težnje u bilo kojem smjeru. Na nama je samo, tako izgleda, da se uvjerimo u istinitost tih tvrdnji, tj. o postojanju te nadmoćne nevidljive stvarnosti koja obuhvaća sve ovo što vidimo i da se opredijelimo za nju, *jer nema druge*. Znamo međutim iz vlastitog iskustva koliko pri prijenosu religiozne informacije može biti nesporazuma, počevši od česte pretpostavke da religiozna poruka nema ništa s nekim našim težnjama, nego da je nešto diktatom Božje vlasti nametnuto izvana, kao u nekoj državi u kojoj se čovjek rodio i nije imao prilike birati ništa, nego mu se hoćeš—nećeš valja prilagoditi zakonima i pro-

pisima i egzekutivi da se nekako preživi, *jer nema drugoga*. Znamo da se, pogotovo u djetinjstvu, putem religiozne poduke u svijest mogu uvući razne pogrešne predodžbe o toj stvarnosti, koje čovjeku mogu biti odbojne ili ga dovede u tjeskobu, a ipak se miri s tim, *jer nema druge*. Čovjek se uključuje u religioznu zajednicu, a to je zajednica ljudi sa svojim manama i greškama, i strukturalnim i osobnim. Događa se da prenošenje religiozne poruke bude i nesvjesno korišteno za grupnu manipulaciju u raznim borbama za vlast i važenje, a na štetu razvitka pojedinca. Sve to možda, vjerojatno i često, čovjek osjeća kao nešto što ne može prihvatiti svim srcem, ali, *jer nema druge*, trudi se da barem u nekom kompromisu izađe sa situacijom na kraj. Tu će možda falsificirati vanjsku stvarnost, tj. ograničiti područje religioznoga samo na neke manje ili više vanjske čine, u nekim prilikama i na nekim mjestima, tj. dovesti u pitanje njegovo apsolutno značenje. Religiozni svijet se često prikazivao kao neka super-država kojoj smo svi podložni, sa svojim predstavništvom, Crkvom, na zemlji. Zato ima vjernika koji se onda i odnose prema toj stvarnosti kao prema nekoj državi koju nisu sami birali, tj. nastoje preživjeti uz neki minimum obdržavanja zakona, dok im je „privatno” područje nešto drugo. Možda će se, to je druga mogućnost, patvoriti unutarnja stvarnost, tj. uvjeravat ćemo sebe i druge kako ljubimo Boga iznad svega, dok naši osjećaji idu svojim putem jer se ne možemo istinski oduševiti onim što nam se nije pokazalo kao oduševljavajuće. Tu također ne može biti govora o nekoj cjelovitosti.

Mislim da je dinamika o kojoj je bilo riječi nakon tih konkretnih primjera nešto jasnija i da možemo konačno postaviti središnje pitanje prema kojemu smjera naša tema: *Je li naime Evanđelje, tj. Radosna vijest, samo informacija o nekoj vanjskoj stvarnosti* u kojoj se čovjek rođenjem našao i koja mu se sada otkriva kao nezaobilazna te koju mora uvažiti bez obzira na usmjerenje vlastitog bića i tako izbjeći da na kraju ne bude osuđen;

ili je pak to u prvom redu uputa i pomoć kako svoje temeljne težnje što potpunije i zrelije ostvariti u stvarnosti u kojoj živi i u skladu s njom?

Držim da je to temeljno pitanje na koje bi valjalo jasno odgovoriti, jer razlika je prilično velika. U prvom slučaju me nitko ne pita što bih zapravo htio, nego mi se, kao u nekom društvu, nameće uloga, tj. ponašanje koje drugi žele od mene. Uloga pak ne obuhvaća cijeloga čovjeka. U drugom slučaju polazi se od toga da čovjek već otprve nešto hoće, ali to loše uspijeva ostvariti tako da mu se upravo pruža pomoć u smislu njegove cjelovitosti.

Djecu često učimo kako da se ponašaju *pred* roditeljima, *pred* susjedima, *pred* svećenikom i časnom sestrom, *pred* svojim anđelom čuvarom i *pred* Gospodinom Bogom. Ne bi li im možda više trebalo pomoći kako da radosno žive s roditeljima, *sa* susjedima, *sa* svećenikom i časnom sestrom, *sa* svojim anđelom čuvarom i s Gospodinom Bogom? Drugo je naime biti prihvaćen tek kroz ulogu, a drugo u onom što sam oduvijek želio.

Ako je Evanđelje dakle pomoć kako da se spasi, izraste, dozrije i donese ploda ono što je Bog otprve u nas stavio kao težnju za životom, onda bi ga trebalo malo više čitati i propovijedati u tom svjetlu. No nije riječ samo o Evanđelju nego i o ljudima kojima govorimo i s kojima živimo. Ovdje nije mjesto da bi se tekstovi mogli podrobno razraditi i protumačiti u tom smislu. Mogu dati amo neke natuknice koje će možda poslužiti za daljnje razmišljanje:

a) Nismo u stanju potpunoma, „svim srcem“, poželjeti nešto u što smo uvjereni da nije moguće. To bi značilo potpunu frustraciju. Zato nam naše iskustvo i naše predodžbe u stvarnosti ograničavaju mogućnost posvješćivanja tih težnji, a bez tog posvješćivanja ne možemo biti u cjelosti smireni i sretni. Kad Krist kaže da je *Bogu sve moguće*, onda nam vjera u to omogućava da usprkos svem razočaranju sa svijetom i našim predodžbama o njemu možemo posvijestiti naše težnje, tj. smijemo se nadati da će se ostvariti ono do čega nam je toliko stalo da se, možda iz straha pred razočaranjem, nismo usudili na to ozbiljno pomišljati.

Vjerujem da bi bilo dobro, dakako onomu tko može razumjeti, protumačiti njegovu vlastitu dinamiku i potaknuti ga da sam nastoji razmišljati kuda ga zapravo njegove težnje nose. Kakvu stvarnost bi čovjek za svoj mir i sreću

sebi stvorio kad bi doista imao potpunu slobodu da to učini i da to, zatim, jednom zauvijek traje? Mislim da je jasno da ne možemo naznačiti ni jedan određeni predmet koji bi nam do te mjere odgovarao, ali to i nije toliko važno. Važno je osjetiti da je ta dinamika već u nama i u kojem smjeru ide. Na kraju stoji naša Božja slika, a između toga sve što će nam u životu ikada biti vrijedno. To je pak važno barem neodređeno osjetiti jer je sve to već nekako u nama. Evanđelje nije nešto tuđe, nego je svjetlo na tom putu. S Evanđeljem čovjek ulazi u nešto novo, u procese svoje nutrine koji ga nose izvan onoga što je često „po prirodi“ otišlo u krivo.

b) Taj put uključuje već na svojem početku nužnost i slobodu za vlastitu istinu. Kad je riječ o temeljnim težnjama, onda je sigurno čovjekova temeljna težnja da on sam može i sebi i drugima reći što bi zapravo htio. To pak znači da ga ni mi ne smijemo – to ne čini ni Bog – tjerati u takvu ulogu gdje bi morao ili mislio da mora taj svoj izričaj zatomiti. Moramo mu dati na znanje da ga poštujemo u njegovoj istini. Bog zna oduvijek kakvi smo i nije mu potrebno laskati. Budući da smo opravdani Kristovom smrću i uskrsnućem, a ne igranjem neke uloge pred Bogom, možemo uvijek u jednostavnoj poniznosti stati pred Boga sa svom našom istinom koliko god bila ružna i neprijatna. Na žalost, to se često premalo naglašava u religioznoj pouci. Nerazumna, ambiciozna težnja za „savršenošću“ za bespriječnošću pred Bogom, a Bog vidi sve, može lako dovesti do toga da ne prihvaćamo svijest o zlu koje je u nama, da ga projiciramo na druge, opravdavamo krivim razlozima i sl. Svijest o vlastitom zlu pripada također u cjelovitost ljudske osobe. Kako ćemo popraviti zlo u nama ako ga ne priznajemo? Pokora nije igranje uloge pokajnika, nego donošenje vlastite istine pred Božje milosrđe. Napokon, nemamo ništa drugo osim naše istine.

c) Kad je riječ o savršenstvu, Krist govori da nastojimo biti kao Otac nebeski koji daje svoje sunce dobrima i zlima itd. Nešto takvo je moguće samo iz *potpune slobode*, tj. da se u djelovanju ne dajemo uvjetovati zlom koje izvana dolazi na nas. U tom smislu idu i savjeti Govora na gori o neodgovaranju nasilju nasiljem, o ljubavi prema neprijatelju. Ako se tuži-

mo da stvari ne idu dobro tako kako živimo, onda moramo mijenjati ponašanje, činiti suprotno. Jedino je iz slobode moguće uvijek darivati.

d) Naš svagdašnji društveni život sastoji se od mnogobrojnih uloga koje, već prema situaciji, igramo jedni prema drugima. Uloga je, kako kažu, ponašanje koje netko od nas očekuje. Kako stvari stoje, taj netko praktički nikada nije zainteresiran za našu cjelinu, nego tek za *neko* naše ponašanje: hoće da se ponašamo prema nekim njegovim potrebama i ne mari za to da smo sigurno još nešto više od čovjeka koji zadovoljava njegove potrebe. Naši odnosi prema drugima uglavnom su određeni našim interesom, tj. ulogama koje im propisujemo. Zato Kristov savjet da ne sudimo druge ima, čini se, u prvom redu to značenje da nam otkriva čovjeka izvan njegove uloge. Ako se naime suzdržimo od suda, tj. pustimo po strani pitanje je li netko izvršio dobro svoju ulogu ili nije, preostat će nam samo da poslušamo čovjeka. A on će, osjetivši da nam nije do suda, možda izreći svoje duboke tegobe koje inače možda nikomu ne može reći jer prelaze okvire dobrog igranja uloge. Tako ćemo omogućiti da bude cjelovitiji. Nema sumnje da taj „ne suditi” može dovesti do daleko dubljeg zajedništva među ljudima.

Po prirodi se čovjek kao socijalno biće svrstava u grupe i skupine. Grupno ponašanje – natjecanje za vlast unutar grupe i mržnja prema drugim grupama, grupni egoizam – koje je nekad, kad su ljudi bili primitivni lovci, imalo svojega prirodnog opravdanja, danas sve više pravi probleme ljudskoj zajednici. Dosta je svratiti pozornost na svagdašnje političke događaje.

Evandjelje zahtijeva temeljitu kritiku tih instinktivnih ponašanja i svjesno izgrađivanje nove ljudske zajednice, ali ne po starim pravilima. Stvari u prvi mah izgledaju kao utopija, toliko su nevjerojatne, jer bi se čovjek morao gotovo iznova programirati, ali je nepodobnost našega ponašanja toliko očita i toliko opasna za život svega ljudskoga roda da nas sama situacija sili da se nešto novo poduzme. Neprilika je što toliko toga što se tako često čitalo u Evandjeljima zapravo i nije bilo do danas nikada ozbiljno iskušano. Možda ta tvrdnja može nekoga žalostiti, ali ona znači da Evandjelje nikako nije istrošeno, da gotovo nije ni načeto i da je i s te strane „Bogu još uvijek sve moguće”.

Još uvijek nisam rekao koje su temeljne čovjekove težnje. To mora svaki sam sebi posvijestiti i ne bi nikako bilo pravedno upravo u toj stvari govoriti u ime drugoga. No mislim, vjerujem, da se iz onoga kuda bi nas ti evanđeoski savjeti doveli kad bi se vršili može donekle osjetiti da u tom smjeru idu i naše težnje: prema slobodi, prihvaćanju, prisutnosti, povjerenju, blizini... Kako neke savjete nismo nikada ozbiljno iskušali, a kako se odnose na omogućavanje nekih procesa, promjena, rasta u čovjeku, to bi valjalo zaključiti da se među ljudima može ostvariti još nešto vrlo važno što se nikad nije ostvarilo, jer tim putem nismo nikada ozbiljno pošli.

Kad govorimo Bogu, zamišljamo ga u nekoj slici i nosimo ga kao sliku u nama. Ali Bog nije slika. Nije li važno to što bi se evanđeoskim putem moglo ostvariti među ljudima upravo Božja prisutnost, ali sada u našoj zrelosti i punini?